

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.133.1'373.45

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Білас А.А., Тісевич Х.І.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті проаналізовано визначення терміну «запозичення», запропоновані різними науковцями у сфері мовознавчої науки. Розглянуто вплив запозичень на збагачення словникового запасу французької мови. А також доцільність їх використання. Виявлено, що французька мова, запозичуючи іншомовні слова, не залишає їх незмінними протягом тривалого проміжку часу. Зроблено спробу проаналізувати різні підходи до питання розмежування запозичень. А також уточнити їхню класифікацію згідно з характером змін, яких вони зазнають у сучасній французькій мові, та особливості їх функціонування.

Ключові слова: запозичення, асиміляція, французька мова, англіцизми, латинізми, калькування, прямі та непрямі запозичення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Культури різних народів світу завжди розвивались, розвиваються і будуть розвиватись в тісному взаємозв'язку. І жодна з них не може продемонструвати відсутності впливу взаємовідносин з іншою культурою на різних рівнях розвитку: економічному, політичному, історичному чи то мовному.

Як відомо, лексичні запозичення є одним із найголовніших способів по-повнення словникового складу певної мови від самого початку її існування і аж до тепер. Фактично, це міжнародний обмін мов в певній галузі, який виникає завдяки взаємовідносинам між різними народами. А також проблема систематизації основних різновидів експансії запозичень та способів їх адаптації у французькій мові.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Науковці намагалися дати визначення терміна «запозичення» з різних позицій. Так, дослідники, які вивчали питання білінгвізму, інтерференції, розглядали запозичення і як один з результатів контактування двох мов, і як результат інтерференції (Б. Гавранек, Дж. Данн, Ю. Жлуктенко, А. Карлінський, В. Розенвейг, С. Семчинський, Г. Сергеева, Б. Серебрянников, Л. Щерба та ін.). Ці лінгвісти розглядали запозичення як процес міграції мовних елементів з погляду мови-реципієнта, стверджували, що запозичення – це не лише передача готових елементів однієї мови у володіння іншої, а також і процес їхнього органічного освоєння системою цієї мови, пристосування до її власних потреб, перетворення – формального й семантичного – в умовах іншої системи. Так як використання запозичень мова є досить активним, тому і є предметом вивчення багатьох лінгвістів. А саме таких як П. Гіро, Ж. Ані, Ж. Рей-Дебов, А. Тібо, М. Хофлер, Ж. Дюбуа, А. Доза, Ш. Баллі, І.А. Цибова, З.М. Левіт, С.В. Райлян, Е.О. Халіфман, О.В. Равєська, М.Д. Степанова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Так як дослідженню зазначеної проблеми у сучасному мовознавстві присвячена досить численна кількість наукових праць.

Однак ця тема є невичерпною, оскільки прискорення соціального розвитку країн світу зумовлює зростання обсягу міжнародної інформації. Оскільки ж потреба в цих інноваціях може виникати за будь-якого акту спілкування, вона повинна задовольнятися негайно, тому системні відношення в лексиці повинні бути дуже гнучкими і різноманітними. Відкритість лексико-семантичних підсистем є однією з найважливіших властивостей мови, бо вона забезпечує безперервність її функціонування. Завдяки їй, у будь-який момент, як тільки виникає відчуття неадекватності словника, надаються реальні можливості його поповнення і збагачення. У зв'язку з цим простежується значне збільшення кількості запозичень у національних мовах, які є своєрідними віхами в історії мови, що відображають значні історичні, соціальні, громадські, економічні та культурні події у житті різних народів. Отже, мета нашого дослідження полягає в окресленні проблематики запозичень у французькій мові та їхнього розмежування. Об'єктом наукової розвідки є іншомовні запозичення у французькій мові, а предметом аналізу – функціональні та класифікаційні особливості іншомовних запозичень у французькій мові.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У процесі розвитку народи завжди обмінювались своїми матеріальними надбаннями, культурними та духовними цінностями, а також інтелектуальним досвідом. Отож, лексика будь-якої із сучасних мов формувалася впродовж тривалого часу, тому словникові одиниці різних історичних періодів та мовних джерел, давні й новоутворені, власні й узяті з інших мов, безперечно, відбилися на якості лексичного складу. Ю. Шевельов висловив думку про значення й роль запозичень як результат міжмовних контактів: «Загалом з перегляду ентражизмів кожної мови можна скласти певне уявлення про історію цього народу: з якими народами він стикався, у чому і як він від них заляжав або вчився» [4].

При розгляді питання про вживання іншомовних слів однією із найскладніших проблем завжди було розмежування понять, які позначають

даний вид лексики. У лінгвістичній літературі для цього використовують різні терміни: іншомовні вкраплення, запозичення, іноземні слова, варваризми, інтернаціоналізми тощо. Найбільш поширеним терміном для позначення слів, які прийшли в мову з інших мов, є термін запозичення. Здебільшого ним позначають як мовний процес запозичення, так і результати цього процесу: тобто запозичення це і акт, в результаті якого одна мова засвоює елемент іншої мови, і сам запозичений елемент. А тепер перейдемо до самого визначення терміну «запозичення».

Разом із терміном «запозичення» також широко вживаною є назва «іншомовний елемент». Але цей термін не є досконалим, як зазначає Л. Смирнова. Авторка, спираючись на ідеї С. Семчинського, стверджує, що слово «іншомовний» доцільно вживати в рамках дослідження етимології слова, а не результату взаємодії двох мов, коли запозичення вже стало частиною структури мови-реципієнта [2, с. 267].

О. Ткаченко подає таку дефініцію терміна «запозичення»: «звук, морфема, слово або його окреме значення, фразеологізм або синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес перенесення» [3]. Д.С. Лотте під запозиченим словом у чистому вигляді розуміє слово, перенесене у дану мову з будь-якої іншої у тому вигляді (у тій формі), у якій воно існувало у момент запозичення. У цьому випадку, у мові яка запозичує відсутні будь-які творчі елементи (елементи власного творення слова, елементи словотвору). Незначні фонетичні зміни, зумовлені різними звуковими системами не слід враховувати [1, с. 15-20].

Як зазначають автори відомого французького словника *Le Grand Robert*: «запозичення – це акт, за яким до певної мови приєднується іноземний елемент, а саме лексична чи термінологічна одиниця з іншої мови» [8].

При прямому запозиченні як матеріальну форму (звукову або графічну), так і значення слова-прототипу беруть з чужої мови, а при калькуванні – тільки значення або семантичну структуру іншомовної лексичної одиниці. У цьому поділі на пряме запозичення та калькування беруться до уваги розмежування між рівнями структури мови, на яких відбуваються запозичення [1, с. 36].

Запозичення можна розділити на дві категорії, часткові запозичення та повні позики. У часткових запозиченнях значення існуючого слова впливає на іншу мову (калька та семантичні запозичення). А от навпаки, у повному запозиченні іноземне слово запозичується з його ознакою та його значенням. Оскільки слово часто запозичується лише за допомогою одного із значень, частина змісту слів часто втрачається, навіть повному запозиченні.

Французька належить до групи мов, під назвою «індоевропейські» – ті, що найчастіше використовуються у світі після китайської. Вона знаходиться на десятому місці у списку мов, що є найпоширенішими у світі загалом. Найбільш поширеною мовою все ж залишається китайська, а наступною у списку знаходиться англійська, нею розмовляє більше половини усього населення земної кулі. Тому не дивно, що використання

досить буденних англійських слів (як-от: О.К.) стає популярним в інших мовах. Не є винятком і французька, яка, на жаль, через такий значний вплив англійської страждає у своєму подальшому розвитку.

У французькій мові використання запозичених слів зумовлене необхідністю перманентного збагачення рідної мови. Запозичені слова включають власні назви, топоніми, загальні поняття, щоденну лексику, термінологію науки та техніки, звуконаслідування тощо. Багато запозичених слів, що у ході історії злилися з власне французькими, вже давно вважаються лексикою цієї мови.

Вважається, що близько 13% (приблизно 4200 слів) є словами іноземного походження в сучасній розмовній французькій мові. Хоча, насправді, це не показує точної кількості запозичень. А тим більше, проникнення англо-американізмів в наукову, технічну та економічну сфери. Що стосується інформатики, досить відкрити термінологічний інформаційний словник, щоб зрозуміти про яку кількість англо-американських запозичень йдеться.

Для наочності розглянемо деякі особливості запозичення у французькій мові (цифри наведені Г. Вальтер у фундаментальній праці "L'aventure des mots français venus d'ailleurs"):

- з 60000 слів повсякденного французького мови 8 600 мають іноземне походження (14,3%);
- якщо взяти тільки 35000 слів з повсякденного французької мови, то це число досягає 4 192 слів (12%);
- рідні мови цих 4 192 запозичень наступні [9]:
 - o англійську мову – 1053 слова (25%);
 - o італійську мову – 698 слів (16,6%);
 - o давньогерманське мову – 544 слова (13%);
 - o галло-романські діалекти – 481 слово (11,5%);
 - o арабську мову – 214 слів (5,1%);
 - o кельтські мови – 158 слів (3,8%);
 - o іспанську мову – 157 слів (3,7%);
 - o нідерландська мова – 151 слово (3,6%);
 - o німецьку мову – 147 слів (3,5%);
 - o перський і санскрит – 109 слів (2,6%);
 - o америндські мови – 99 слів (2,4%);
 - o мови Азії – 86 слів (2%);
 - o афразійські мови – 56 слів (1,3%);
 - o слов'янські мови – 53 слова (1,2%);
 - o інші мови – 186 слів (4,5%).

Питання класифікації англійських запозичень у французькій мові досить суперечливе. Незважаючи на те, що вже досить давно вчені займаються цією проблемою, ще й досі немає одностайної думки щодо критеріїв розподілу іншомовних елементів на групи. Так, П. Гіро бере за основу своєї класифікації причини та принципи надходження нових іноземних лексем до французької мови [5], він приймає ідею Г. Шухардта про те, що слова слідує розподілити за речами та відштовхується саама від закономірностей потрапляння нових понять та їх назв до мови-реципієнта при розмежуванні іноземних нововведень.

Канадська дослідниця М. Мізанчук розподіляє англійські запозичення на групи відповідно до змін, яких вони зазнали у французькій мові. На думку канадської дослідниці англіцизм – це загальний термін, який охоплює всі слова, запозичені з англійської мови французькою та які

лише трохи змінили свою форму або значення. До свого досить неоднозначного визначення англіцизму вчена додає, що потрібно також розглянути слова інших категорій, які спочатку функціонували в мові як запозичення, але які потім могли стати скороченнями, зазнати семантичних або синтаксичних модифікацій тощо. Тобто М. Мізанчук не вважає слово запозиченням, якщо воно видозмінюється та функціонує за законами мови-реципієнта. Вживаючи термін запозичення, вона має на увазі прямий смисл; для неї це слово, яке взяте з англійської мови та яке більш менш зберігає свої первісні форму та значення: *meeting, star, psychédélique* тощо [10, с. 177]. У свою чергу М.Д. Пікон та П. Богаар класифікують англіцизми за ступенем та характером їх адаптації до мови-реципієнта [5; 6].

Починаючи з XVIII ст. і до нашого часу найпоширенішими у французькій мові є запозичення з англійської. Вони належать до різноманітних сфер життя: політики, економіки, спорту, культури.

Між французькою та англійською мовами існує велика кількість «помилкових друзів» («*faux-amis*»), тобто ідентичної або сильно подібної лексики, але водночас і слова, які не мають однакового значення на обох мовах. Такий французький лексикон може мати додаткове значення за аналогією з відповідною англійською формою. Часто цитований приклад – це звичайний прикметник «*conventional*», традиційне французьке значення якого «*conforme aux conventions*», але яке розширило його семантичне поле, включивши англійське значення «класичного, неядерного».

Численні неологізми створюються на основі грецьких і латинських коренів. Це і вже «старі» похідні від *mettre, gramme, phobie*, так і слова новіші слова – *logiciel* (програмне забезпечення), *domotique* (електроніка, що використовується в «розумних будинках»). А щоб замінити англійські слова французькими, створюються спеціальні терміни, такі як: *courriel* (= e-mail), *pourriel* (= spam).

Феномен запозичення має місце у всіх мовах. Запозичуються слова як побутового вжитку, так і термінологія. Не слід думати, що запозичують мову пасивно засвоює чуже слово. Навпаки, чуже слово засвоюється не механічно, а змінюється, стаючи частиною системи даної мови. Зміна слова в процесі засвоєння може відбуватися з різних напрямки:

- перш за все змінюється його фонетичний вигляд: чужі звуки замінюються своїми: *roast-beef i rosbif, beefsteak i bifteck*;
- змінюється і морфологічний образ слова (*country-dance i countredanse*);
- відбуваються зміни в значенні запозиченого слова (*court* – тенісний корт, хоча спочатку це слово мало значення королівський двір);
- запозичених можуть бути не тільки слова, але й окремі словотворчі елементи.

Існують і внутрішньомовні запозичення, коли деякі терміни витісняють слова, які складають лексичний запас розмовної мови: слово *chef* у фінансовій та економічній, політичній сфері витіснило слово *tête*, що означало на початковій стадії існування цього слова «глиняний глечик».

Слова, вживання яких було надто важким чи які були омонімами з іншими словами, часто зникали з активного запасу мови. Так сталося і з дієсловом *ouïr*, яке у *futur simple* (майбутній час) мало форму *j'orraï*, що стало омонімом у розмовній мові дієслова *avoir*. Отож дієслово *ouïr* з часом замінили на більш вживане сьогодні дієсловом *entendre*, яке паралельно вживають з дієсловом *comprendre* у сучасній французькій мові. *Ouïr* можна простежити хіба що в деяких словосполученнях та в правовій лексиці, де його вжито як *ouïe* – заслуховування свідчень. Проте не тільки слова можуть зникати. У французькій мові цілі граматичні форми *l'imparfait du Subjonctif* та *le passé simple de l'Indicatif* зникли з розмовної мови та перейшли у сферу літературного, письмового стилю [8].

Запозичення з так званих мертвих мов – з народної, класичної латини та з грецької мови, перш ніж стати часткою словникового запасу французької мови, зазнали асиміляції через регіональні мови Франції: провансальську, норманську чи альзаську. Проте чимало запозичень з латини зберегло свою первинну форму, наприклад: *omnibus, aquarum*. Такі запозичення мають найчастіше одне значення (моносемічні запозичення).

Висновки і пропозиції. З розвитком світового культурного обміну все частіше має місце явище міжмовних запозичень. Мова зароджується в процесі виробництва, вслід за прогресом суспільства та незупинної еволюції, в цілях забезпечення ефективного торговельно-економічного та культурного обміну між країнами та націями. На різних територіях часто представлені різні культури, відбувається їх обмін, необхідним є постійне засвоєння запозичених слів з метою збагачення національної мови, а збагачення мови й розширення словникового запасу є об'єктивною потребою для економічного торгового та культурного обміну.

Саме тому такий феномен як запозичення існує у всіх мовах світу. Французька мова, яка входить до десятка найпоширеніших мов у світі, змінювалася, змінюється і завжди буде змінюватись. В даному випадку вплив інших мов на її творення неминучий. Як відомо, лексичні запозичення є одним із найголовніших способів поповнення словникового складу певної мови від самого початку її існування і аж до тепер. Фактично, це міжнародний обмін мов в певній галузі, який виникає завдяки взаємовідносинам між різними народами.

Отже, лексика будь-якої мови ніколи не може в існуючому складі вичерпно відбити всю безмежність людського досвіду і навколишнього світу, з огляду на це більшість лексико-семантичних рядів і мікросистем кожної мови перебуває завжди у відкритому стані, тобто є налаштованою на появу все нових і нових інновацій. Оскільки ж потреба в цих інноваціях може виникати за будь-якого акту спілкування, вона повинна задовольнятися негайно, тому системні відношення в лексиці повинні бути дуже гнучкими і різноманітними. Відкритість лексико-семантичних підсистем є однією з найважливіших властивостей мови, бо вона забезпечує безперервність її функціонування.

Список літератури:

1. Лотте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М.: «Наука», 1982. – 152 с.
2. Смирнова Л.Д. До проблеми запозичених та іншомовних слів / Л.Д. Смирнова [Електронний ресурс] // Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – Т. 119. – Вип. 106. – 2009. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/index.php?m=10&s=10&t=119>.
3. Українська мова : енциклопедія. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана. – 2000. – 754 с.
4. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен: Молоде життя, 1951. – 402 с.
5. Bogaards P. On ne parle pas français : La langue française face à l'anglais P. Bogaards. – Bruxelles: Duculot, 2008. – 207 p.
6. Guiraud P. Les mots étrangers / P. Guiraud. – P.: PUF, 1971. – 127 p. / Picone M.D. Anglicisms, Neologisms and Dynamic French / M.D. Picone. – Amsterdam: John Benjamins, 1996. – 462 p.
7. Le Petit Robert. fr [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.lepetitrobert.fr/mode-d-emploi/les-mots-et-sens-nouveaux-de-nouvelles-realites-exprimer>.
8. Mauffrey A. Grammaire française / Mauffrey A., Cohen I., Lilti A.-M. – Paris: Hachette. Classiques, 1985. – 318 с.
9. Misanchuk M. Anglicisms dans la presse française / M. Misanchuk // L'Express et le Nouvel observateur (1991-1995). – Calgary: University of Calgary, 1997. – XI. – 444 p.
10. Walter H. L'aventure des mots français venus d'ailleurs. Robert Laffont, 1997. – 472 p.

Билас А.А., Тисевич К.И.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОСОБЕННОСТИ ЗАИМСТВОВАНИЙ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

В статье анализируется определение термина «заимствование», предложенные различными учеными в лингвистике. Рассмотрено влияние заимствований на обогащение словарного запаса французского языка. А также целесообразность их использования. Оказывается, что французский язык, заимствуя иностранные слова, не оставляет их неизменными в течение длительного промежутка времени. Сделана попытка проанализировать различные подходы к разграничению заимствований. А также уточнить их классификацию по характеру изменений, которые они испытывают в современном французском языке, и особенности их функционирования.

Ключевые слова: заимствование, ассимиляция, французский язык, англицизмы, латинизмы, калькирование, прямые и косвенные заимствования.

Bilas A.A., Tisevych K.I.

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

THE SPECIALITIES OF LOAN-WORDS IN THE FRENCH LANGUAGE

Summary

The article analyzes the definition of the term “borrowing”, proposed by different scientists in linguistics. It also highlights the influence of borrowings on the enrichment of the vocabulary of the French language. And, as well, the practicability of their usage. It has been found that the French language, borrowing foreign words, doesn't leave them unchanged for a long period of time. An attempt is made to analyze different approaches to the issue of differentiation of the loan-words. It clarifies their classification according to the nature of their changes that they are experiencing in modern French and the peculiarities of their functioning.

Keywords: borrowing, assimilation, french language, anglicism, latinism, calca, direct and indirect borrowing.